

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

Preservation for the National Cultural Heritage Conservation :

Case Study of Phaya Thai Palace

การใช้พื้นที่เพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

กรณีศึกษาพระราชวังพญาไท

ก่อเกียรติ นิยมล

ABSTRACT

The Royal Phaya Thai Palace is a significant historical place which is related to three reigns of the Chakri Dynasty : Throne Halls (Pra TeeNang), Residential Halls (Pra Tum Nuk), Halls (Tum Nuk) and surrounding buildings which had been registered as a historical place since 1979. The objectives of this research have not been found in any previous research periodicals or journals; in order for us to explore further studies.

The original drawings show functions of all the spaces used inside the Royal palace; to collect data in the spaces functionality and afterwards were utilized to become a database for the renovation of the Palace, and the benefits of studying students from the Architect branch, for public interest.

This research was studied from many literary works from the National Archives (HorJodmaiHateHang Chat). The National Archives of Public records included: photographs, drawings, layouts, and interviews

of officers. This information created the database. After collecting and categorizing the data changing function of spaces in the Royal Phaya Thai Palace. The data from different sources found that there were inaccurate in the drawings by comparison. The original drawings did not state the date and deviated from what was described in the literary works.

This study found that the original data of the construction reports of the palace was based upon the time land was acquired, plus building design documents. Ergo, upon the completion of the construction site, his majesty named the completed building, “Phaya Thai Palace”

The drawings of the *modified* palace “Hotel Phaya Thai Palace”, “Radio Bangkok at Phaya Thai” and “Bangkok Military District Medical Battalion and Army Hospital” were missing. The original drawings aged 100 years and are still preserved in the National Library of Thailand.

No Authorities were found. At present the “Phaya Thai Palace Preservation Foundation under the Royal Patronage H.R.H. Princess Bejaratana” and collaboration with the Department of Fine Arts, Ministry of Culture

อาจารย์ประจำสาขาวิชาสถาปัตยกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
email : korkiat_nim@hotmail.com

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

are still conducting the preservation and conservation of the palace. Some parts of the one halls are under restoration by the Royal Thai Army Medical Department.

It is necessary to have a central authority to become the coordinator to collect all the construction documents of all significant historical places; such as, the cultural heritage documents.

This will become useful in the future for studying, exploring, the preservation and conservation of The Royal Phaya Thai Palace in its correct and perfect procedures.

Keywords: *Cultural Heritage Documents, Database, Spaces, Function Utilized, Original drawings.*

บทคัดย่อ

พระราชวังพญาไท เป็นโบราณสถานที่สำคัญ มีความเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรี ถึง 3 พระองค์ในบริเวณพระราชวังฯ ประกอบด้วยหมู่อาคารพระที่นั่ง พระตำหนัก ตำหนักและสิ่งปลูกสร้างแวดล้อมมากมาย ซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแล้วบางส่วน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ สืบค้น แบบดั้งเดิม ที่แสดงถึงพื้นที่ใช้สอยส่วนต่าง ๆ ในครั้งที่เป็นพระราชฐาน ซึ่งยังไม่พบว่ามีผู้ใดเคยทำมาก่อน เพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงพื้นที่การใช้สอยอาคารไว้เป็นฐานข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ในการดำเนินการอนุรักษ์พระราชวังพญาไท และเพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอน ของนักศึกษาในสาขาวิชาสถาปัตยกรรมและบุคคลทั่วไป

การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาข้อมูลจากวรรณกรรมหลายแห่ง ที่มีผู้บันทึกเอาไว้และหลักฐานอื่นที่พอจะหาได้เพื่อหาข้อมูลเชิงพื้นที่การใช้สอยอาคารไว้เป็นฐานข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ในการดำเนินการอนุรักษ์พระราชวังพญาไท และเพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอน ของนักศึกษาในสาขาวิชาสถาปัตยกรรมและบุคคลทั่วไป

แปลน แผนผัง รวมทั้งการสัมภาษณ์บุคลากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำฐานข้อมูล และได้ทำการเรียบเรียงข้อมูลไว้เป็นลำดับตามช่วงสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยพื้นที่อาคารของพระราชวังพญาไท เมื่อนำข้อมูลจากแหล่งข้อมูลบางแห่งมาเปรียบเทียบกัน พบว่ามีความคลาดเคลื่อนในแบบที่แสดงไว้แตกต่างกัน ในบางครั้งแผนผังเดิมที่มีได้ระบุช่วงเวลากำกับไว้ มีส่วนทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนไปจากข้อมูลที่บรรยายไว้ในวรรณกรรม

ผลการวิจัยนี้พบว่า ข้อมูลแบบดั้งเดิม รายการประกอบแบบและรายงานการดำเนินงานก่อสร้าง ตั้งแต่จัดซื้อที่ดิน ออกแบบอาคาร ดำเนินการก่อสร้างจนแล้วเสร็จ กระทั่งได้รับพระราชทานนามเป็น “พระราชวังพญาไท” ดังแปลงเป็น “ไฮเตลวังพญาไท” “สถานีวิทยากรุงเทพที่พญาไท” และ “สถานพยาบาลทหารบก” ขาดหายไปเป็นจำนวนมาก ที่ค้นพบเพียงบางส่วนเป็นแบบดั้งเดิมที่มีอายุเกือบ 100 ปี มีเก็บรวบรวมไว้ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมากกับงานวิจัยครั้งนี้ และยังไม่พบว่ามีหน่วยงานใดรวบรวมไว้อย่างต่อเนื่องและถูกต้องตามหลักวิชาการ ตลอดจนแบบอนุรักษ์ซ่อมแซมอาคารและสถานที่ ซึ่งยังดำเนินการอยู่โดยมูลนิธิอนุรักษ์พระราชวังพญาไท แบบซ่อมแซมหมู่พระที่นั่งและสิ่งก่อสร้างแวดล้อม ดำเนินการโดยกรมศิลปากร และบางส่วนของพระราชวัง ยังคงอยู่ในความดูแล และซ่อมบำรุงโดย กรมแพทย์ทหารบก จึงสมควรเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการดำเนินงานกลาง ประสานและเก็บรวบรวมเอกสารการก่อสร้างอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ไว้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการศึกษา สืบค้น และดำเนินการอนุรักษ์ พระราชวังนี้อย่างสมบูรณ์ถูกต้องต่อไป

คำสำคัญ : พื้นที่การใช้สอยอาคาร, ฐานข้อมูล, แบบดั้งเดิม, มรดกเอกสารทางวัฒนธรรม

บทนำ

พระราชวังพญาไท เริ่มก่อสร้างในปี พ.ศ. 2452 โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่พักเสด็จทอดพระเนตรการทำนา การปลูกผักและการเลี้ยงไก่พันธุ์ต่างประเทศ ทรงโปรดให้สร้าง “พระตำหนักพญาไท” เป็นที่ประทับ และพื้นที่ด้านตรงข้ามกับพระตำหนักฯ โปรดเกล้าฯ ให้เป็นที่ทำนา รวมทั้งสร้าง “โรงนาหลวง” เพื่อใช้เป็นที่พักพระภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ อยู่หลายปี²

ในเวลาต่อมาพระตำหนักพญาไท ได้รับการสถาปนาเป็น “วังพญาไท” เมื่อถูกใช้เป็นที่ประทับถาวรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 และหลังจากมีการขึ้นเรือนไม้ใหม่ได้เพียงไม่กี่เดือนก็เสด็จสวรรคต พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้ทูลเชิญเสด็จสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง พระราชมารดา มาประทับที่วังแห่งนี้จนกระทั่งสวรรคต พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 จึงโปรดให้หรือพระตำหนักพญาไท (เดิม) เหลือไว้เพียงพระที่นั่งเทวราชสภารมย์ ซึ่งใช้เป็นท้องพระโรง และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระที่นั่งใหม่อีกหลายองค์ด้วยกัน รวมทั้งทรงสถาปนาเป็น “พระราชวังพญาไท” เมื่อปี พ.ศ. 2465 พระองค์ทรงเสด็จมาประทับที่พระราชวังนี้เป็นประจำ จนกระทั่งเริ่มมีพระอาการประชวรเมื่อปี พ.ศ. 2468 จนเดือนสุดท้ายแห่งรัชกาล จึงเสด็จจากพระราชวังพญาไทไปประทับที่พระที่นั่งจักรพรรดิพิมานในพระบรมมหาราชวัง กระทั่งเสด็จสวรรคต พระราชวังพญาไทเคยเป็นที่ประทับของพระนางเจ้า สุวัทนา พระวรราชเทวี ในช่วงมีพระครรภ์พระหน่อ สมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจีพระวรราชชายา และเป็นที่พำนักของ พระสุจริตสุดา พระสนมเอก ใน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 และสิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งของพระราชวังนี้ ได้แก่ “ดุสิตธานี” หรือเมืองประชาธิปไตยย้อยส่วน ทรงโปรดเกล้าฯ ให้กรมรถไฟหลวงปรับปรุงพระราชวังพญาไทเป็น โฮเทล³ ชั้นหนึ่งสำหรับให้ชาวต่างประเทศใช้พำนัก ตามพระราชประสงค์ในรัชกาลที่ 6 เปิดให้บริการเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2469 ซึ่งทรงมีพระราชดำริให้จัดงานสยามรัฐพิพิธภัณฑ์ เพื่อพัฒนาการพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในช่วงที่ดำเนินกิจการโฮเทล ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ใช้บางส่วนของพื้นที่ “โฮเทลวังพญาไท” เป็นที่ตั้งของ “สถานวิทยุกรุงเทพที่พญาไท” กระจายเสียงออกอากาศเมื่อ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2473 กรมรถไฟดำเนินการ “โฮเทลวังพญาไท” ได้ 6-7 ปี จึงเลิกกิจการเมื่อ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2475 เนื่องจากคณะราษฎร ได้ขอพระราชทานพระราชวังพญาไทไปใช้เป็นที่ตั้งกองเสนาธิการทหารบกกรุงเทพฯ สถานพยาบาลของกองทัพบก และได้พัฒนาขึ้นเป็น “โรงพยาบาลทหารบก” ต่อมาได้ขอพระราชทานเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า” มาจนปัจจุบัน และนอกจากนี้พระราชวังพญาไท ยังเคยเป็นสถานที่จัดงานสำคัญหลายวาระ เช่น งานฉลองพระชนมายุ 6 รอบ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาสิริโสภาพัฒน์วดี เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2540 และจัดแสดงดนตรีของวง อ.ส.วันศุกร์ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ถือเป็นการแสดงต่อสาธารณชนเป็นครั้งแรก การแข่งขันรายการเกมโชว์ทางโทรทัศน์อัจฉริยะข้ามคืน ล้านที่ 35 และยังใช้เป็นสถานที่จัดการแสดงดนตรี เช่น ดนตรีคลาสสิก และดนตรีไทย ปัจจุบันพระราชวังพญาไทอยู่ในระหว่างปรับปรุงและกำลังระดมทุนเพื่อบูรณปฏิสังขรณ์ เพื่อจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ถาวร ภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิอนุรักษ์

² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร. 5 ยธ 8. 1/32. “เรื่องก่อสร้างและเพาะปลูกต่าง ๆ ในบริเวณพญาไท” (9 เมษายน 128 - 29 เมษายน 129)

³ ใช้ตัวสะกดตามเอกสารเดิม

พระราชวังพญาไท ในพระอุปถัมภ์ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี⁴

ณ สถานที่แห่งนี้มีเรื่องราวสำคัญทางประวัติศาสตร์ไทย เกิดขึ้นมากมาย ซึ่งสามารถเล่าผ่านงานสถาปัตยกรรมที่ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน มีบางส่วนที่ทรุดโทรมจนต้องรื้อถอนไป บางส่วนถูกรื้อไปเพราะเปลี่ยนแปลงความต้องการในการใช้พื้นที่ พระราชวังยังต้องการการบำรุงรักษาไว้ให้ถูกต้องและถูกวิธี หลายส่วนยังไม่มีการจัดการในการใช้พื้นที่ให้ดีพอ บางส่วนทรุดโทรมเพิ่มขึ้นโดยธรรมชาติเพราะขาดความรู้ความเข้าใจทางเทคนิคในการดูแลรักษา ให้ทรงคุณค่าไว้ตราบนานเท่านาน เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษา ซาบซึ้ง และเกิดความรักความภาคภูมิใจในพระมหากษัตริย์คุณของพระเจ้าอยู่หัวทุกพระองค์ ที่ทรงพระปรีชา มีพระวิสัยทัศน์ และทรงเสียสละเพื่อประชาชนของพระองค์ ดังสะท้อนให้เห็นได้จากการสร้างงานศิลปวัฒนธรรมอันมีเอกลักษณ์เฉพาะตน ของพระราชวังแห่งนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสืบค้นแบบก่อสร้าง (แบบดั้งเดิม) เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลประกอบการพิจารณาพร้อมกับข้อมูลจากวรรณกรรม และข้อมูลอาคารสิ่งปลูกสร้างที่ปรากฏในปัจจุบัน เพื่อสอบถามว่าในครั้งเริ่มต้นมีการใช้พื้นที่แบบใด เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์อาคารและสภาพแวดล้อมต่อไป

2. เพื่อวิเคราะห์ แยกแยะ และคำนวณขนาดพื้นที่ใช้สอยในส่วนต่าง ๆ

3. เพื่อรวบรวมปัญหา แนวความคิดและนโยบายการจัดการพื้นที่ใช้สอย ในการดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนา เพื่อให้เป็นพิพิธภัณฑ์ เชิงประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรม

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตเชิงพื้นที่

1.1 เขตพระราชวังพญาไท (เดิมก่อนประกาศขึ้นทะเบียน เป็นโบราณสถาน)

1.2 เขตพื้นที่ตามประกาศกรมศิลปากร หลังจากการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ในปี พ.ศ. 2522

1.3 รวบรวมแบบก่อสร้างด้านสถาปัตยกรรม (แบบดั้งเดิม) จัดทำทะเบียนแบบของหมู่อาคารพระที่นั่ง พระตำหนัก และสิ่งก่อสร้างแวดล้อมต่าง ๆ (เท่าที่ค้นพบในช่วงเวลาวิจัยนี้) เพื่อดำเนินการวัด และคำนวณหาขนาดการใช้พื้นที่ทั้งในส่วนอาคาร และอาณาบริเวณที่เคยใช้ประกอบกิจกรรมที่สำคัญ ในครั้งที่เป็นพระราชฐาน

1.4 สืบค้นโดยวิธีสังเกตการณ์ใช้พื้นที่ จากสถานที่จริงในช่วงปีปัจจุบันที่ดำเนินการวิจัย

2. ขอบเขตเชิงเนื้อหา

เนื้อหาที่ศึกษาจะครอบคลุมดังนี้

2.1 ประวัติความเป็นมาของพระราชวังพญาไท

2.2 การเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารในช่วงสำคัญ ๆ

2.3 รวบรวมปัญหาและอุปสรรค ด้านการจัดการใช้พื้นที่ในเขตอนุรักษ์โบราณสถานพระราชวังพญาไท

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับพระราชวังพญาไท ผ่านงานเขียนเชิงวรรณกรรมนั้น ได้มีผู้เรียบเรียงไว้มากพอสมควร และมีผู้ศึกษาวิจัยในเชิงการอนุรักษ์อยู่บ้างไม่มากนัก สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ได้เน้นเกี่ยวกับการสำรวจและการวิเคราะห์การใช้พื้นที่ทางกายภาพในครั้งอดีต ที่ใช้เป็นพระราชฐาน เฉพาะบริเวณที่กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเท่านั้น

การวิจัยในลักษณะนี้ยังไม่พบว่ามีผู้ใดเคยทำไว้ก่อนหน้านี้ และจากการสัมภาษณ์ผู้แทนมูลนิธิอนุรักษ์พระราชวังพญาไท ในพระอุปถัมภ์ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

⁴ ชมรมคนรักวัง. พระราชวังพญาไทวันวานและวันนี้. กรุงเทพมหานคร : จี.เอส.เอ็ม.เทรดดิ้ง. 2553

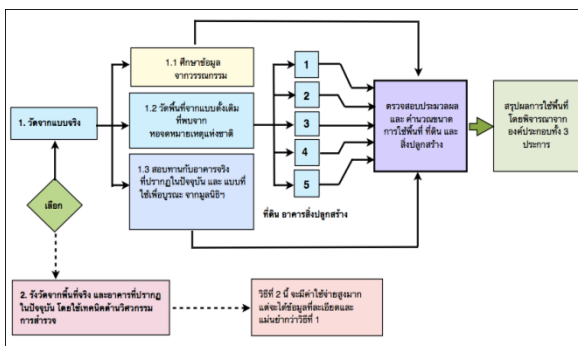
ที่ได้ว่าจ้างบริษัทสถาปนิกที่ปรึกษาด้านการอนุรักษ์ มาดำเนินการจัดทำแบบเพื่อบูรณะ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 นั้น เป็นการจัดทำแบบที่เน้นไปในเชิงเทคนิคเพื่อการบูรณะอาคารและสิ่งปลูกสร้างเฉพาะส่วน มิได้เน้นการทำงานในเชิงการจัดทำฐานข้อมูลเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในกิจการด้านอื่น ๆ งานสำรวจการใช้พื้นที่สามารถทำได้ 2 แนวทาง คือ

1. การวัดจากแบบจริง
2. การรังวัดโดยใช้เทคนิคทางวิศวกรรม

งานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีที่ 1 เพราะเป็นวิธีที่ใช้ระยะเวลาสั้น และค่าใช้จ่ายน้อยกว่าวิธีที่ 2 และสืบค้นข้อมูลที่สำคัญใน 3 ข้อ มาตรวจสอบและวิเคราะห์ห้ร่วมกัน เพื่อให้ได้ภาพรวมของการใช้พื้นที่ของพระราชวังพญาไทในครั้งอดีต โดยมีวิธีดำเนินการตามแผนภูมิ แสดงแนวความคิดและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

- 1.1 ศึกษาข้อมูลจากวรรณกรรม
- 1.2 วัดพื้นที่จากแบบดั้งเดิม ที่ค้นพบจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ
- 1.3 ข้อมูลจากการสำรวจ โดยวิธีการสังเกตจากสถานที่จริง และสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง

แผนภูมิแสดงแนวคิดและวิธีการดำเนินการวิจัย

จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากทั้ง 3 ข้อ มาตรวจสอบโดยยึดถือแบบดั้งเดิมเป็นหลัก ซึ่งในหลักฐานแบบดั้งเดิม จะมีการจดบันทึกของผู้ออกแบบไว้จำนวนมากที่แสดงถึงพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ให้เพิ่มเติมงาน หรือ การปรับปรุงแบบ (สันนิษฐานโดย : ผู้วิจัย) จากนั้นจึงนำผลที่ได้มาตรวจสอบการใช้พื้นที่ และวัดขนาดพื้นที่พระที่นั่ง พระตำหนักและสิ่งปลูกสร้างแวดล้อม จนครบตามขอบเขตของงานวิจัย และจัดหมวดหมู่ของผลการคำนวณพื้นที่ จำแนกประเภทตามการใช้สอย พร้อมทั้งแสดงภาพประกอบคำอธิบาย

กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

เพื่อดำเนินการสืบค้นแบบดั้งเดิม จัดระเบียบข้อมูล และวิเคราะห์ผล ความสัมพันธ์ของกิจกรรมการใช้พื้นที่เฉพาะในส่วน พระที่นั่ง พระตำหนักและสิ่งก่อสร้างแวดล้อมในเขตที่ขึ้นทะเบียน เป็นโบราณสถานพระราชวังพญาไท เท่านั้น เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาต่อไป

ผลการวิจัย

เมื่อนำข้อมูลจากการศึกษาวรรณกรรม ประกอบกับการสำรวจสถานที่จริง และสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องมาตรวจสอบเทียบกับแบบดั้งเดิม ที่พบจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติซึ่งทั้งหมดมีอายุเกือบ 100 ปี ยังมีความชัดเจนเพียงพอที่จะศึกษารายละเอียดที่เป็นหลักฐาน สามารถนำมาใช้อ้างอิงถึงการใช้พื้นที่อาคารสิ่งปลูกสร้างแวดล้อมและผังบริเวณในครั้งเริ่มต้นได้เป็นอย่างดี จากการวัดระยะในแบบพบว่า ในขอบเขตพื้นที่ที่กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนเป็นเขตโบราณสถานในปี พ.ศ. 2522⁵ นั้น มีประมาณ 20 ไร่เศษ เท่านั้น มีอาคารและสิ่งก่อสร้างแวดล้อมสำคัญในเขตพื้นที่อนุรักษ์ ดังนี้

⁵ ที่มา : แผนผังแนบท้ายประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 96 ตอนที่ 15 ลงวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2522

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

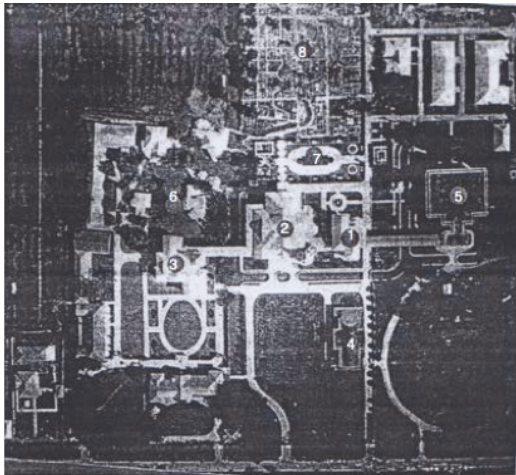
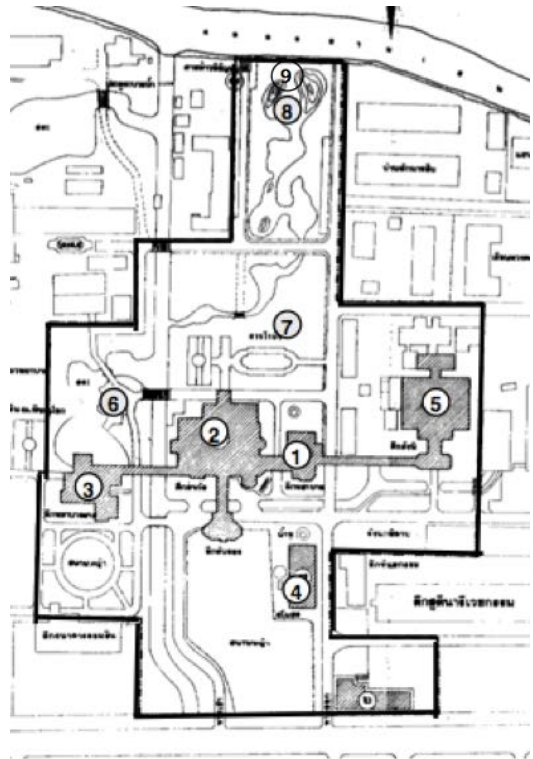
ส่วนอาคาร

1. พระที่นั่งไวกุณฐเทพยสถาน
2. พระที่นั่งพิมานจักรี
3. พระที่นั่งศรีสุทธนิวาส
4. พระที่นั่งเทวราชสภารมย์
5. พระที่นั่งอุดมมานาภรณ์
6. พระตำหนักเมขลารูจี

สิ่งก่อสร้างแวดล้อมที่สำคัญ

7. สวนโรมัน
8. ดุสิตธานีเมืองประชาธิปไตย และบริเวณสวนทริญ
9. ศาลท้าวทรีนยวนาสูร

ตำแหน่งที่ตั้งหมู่พระที่นั่ง พระตำหนัก และสิ่งก่อสร้างแวดล้อม ได้แสดงไว้แล้วในภาพที่ 1 และ 2

ภาพที่ 1 ภาพถ่ายทางอากาศ วันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2465
ที่มา : คัดแปลงภาพจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ภาพที่ 2 แผนผังแนบท้ายประกาศกรมศิลปากร เรื่องขึ้นทะเบียน

โบราณสถาน ปี พ.ศ. 252

ที่มา : ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 96 ตอนที่ 15 ลงวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2522

ผลการสำรวจและวัดระยะและคำนวณขนาดการใช้พื้นที่ จากแบบแปลนดั้งเดิม ได้แสดงไว้ในตารางที่ 1 และ 2 ดังนี้

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

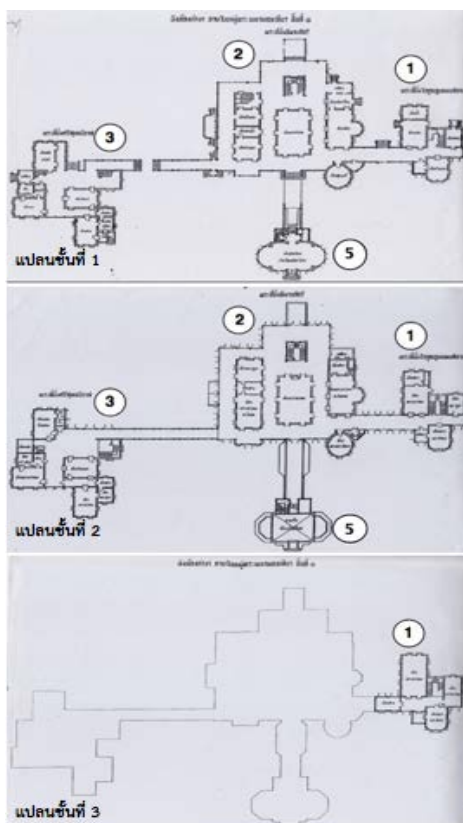
ตารางที่ 1 ขนาดและการใช้พื้นที่ พระที่นั่ง พระตำหนักและสิ่งก่อสร้างแวดล้อม

(หน่วย : ตารางเมตร)

ที่	รายการ	ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นที่ 3	รวมพื้นที่
1	พระที่นั่งไวกูณฐเทพยสถาน	223.9	223.9	223.7	677.6
2	พระที่นั่งพิมานจักรี	989.5	1,065.5	38.5	2,093.5
3	พระที่นั่งศรีสุทธนิวาส	425.5	425.5	-	851
4	พระที่นั่งอุดมวนาภรณ์	673.5	821	-	1,494.5
5	ห้องบิลเลียด (อาคารรับรอง)	164.5	-	-	164.5
รวมกลุ่มอาคารที่ต่อเนื่องกัน		2,477	2,535.9	268.2	5,281.1
6	พระที่นั่งเทวราชสภารมย์				
7	ตำหนักเกษารุจี				
รวมพื้นที่ทุกชั้นของอาคาร		3,401.5	2,580.9	268.2	6,205.6

หมายเหตุ : ผู้วิจัยได้จัดเรียงลำดับหมวดหมู่ โดยแยกขนาดพื้นที่แต่ละชั้น และรวมพื้นที่แต่ละอาคาร พร้อมทั้งได้รวมขนาดพื้นที่อาคารพระที่นั่งที่มีสะพานเชื่อมต่อกันไว้ด้วย เพื่อให้ง่ายต่อการจดจำและนำไปใช้ได้สะดวก

1. ในจำนวนพื้นที่อาคารพระที่นั่ง ที่มีการเชื่อมต่อเนืองกันนั้น พระที่นั่งไวกูณฐเทพยสถาน มีขนาดพื้นที่รวมทั้งสามชั้นแล้วน้อยที่สุด คือ ประมาณ 677.60 ตารางเมตร ชั้นที่ 1 และ 2 มีพื้นที่ชั้นละประมาณ 223.0 ตารางเมตรเศษ ส่วนชั้นที่ 3 มีพื้นที่ประมาณ 229.0 ตารางเมตรเศษ ทั้งนี้ได้วัดรวมพื้นที่ห้องทรง ที่สร้างเพิ่มขึ้นด้วยแล้ว ถึงแม้ว่าจะไม่ปรากฏในแบบรูปด้านในแบบดั้งเดิม (ภาพที่ 4) ซึ่งผู้วิจัยตรวจพบว่ามีในแบบแปลมชั้นที่ 3 ส่วนแก้ไขแบบเพิ่มเติมแบบห้องทรงมีจำนวนหลายแบบ ทั้งแบบอ่างอาบน้ำรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าปูหินอ่อน และแบบรูปวงรี การจัดสุขภัณฑ์เปลี่ยนมุมอีกหลายแบบ ตามรหัสเอกสาร ผ กสก 1.6.1/1 ถึง 1.6.1/3 ลงวันที่ 20 FEB. 1923 จำนวน 13 แผ่น และจากการสำรวจมีปรากฏอยู่จริงในปัจจุบัน

ภาพที่ 3 แสดงแปลนชั้นที่ 1, 2 และ 3 ของหมู่พระที่นั่ง และอาคารรับรอง

ที่มา :

- ดัดแปลงจากเอกสารของมูลนิธิพระราชวังพญาไท
1. พระที่นั่งไวกูณฐเทพยสถาน
 2. พระที่นั่งพิมานจักรี
 3. พระที่นั่งศรีสุทธนิวาส
 4. พระที่นั่งเทวราชสภารมย์
(อยู่ด้านขวาของพระที่นั่งไวกูณฐเทพยสถาน)
 5. อาคารรับรอง (ห้องบิลเลียด)

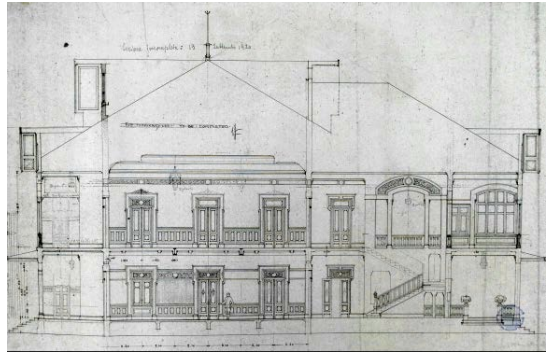
2. พระที่นั่งพิมานจักรี มีพื้นที่มากที่สุด เมื่อรวมกันทั้งสองชั้นกับพื้นที่ห้องพระ และบันไดขึ้นห้องพระ แล้ว ประมาณ 2,093.50 ตารางเมตร ถ้าหักทางเดินระหว่างห้องออกทั้งสองชั้น โดยประมาณ 1,100 ตารางเมตร จะเหลือพื้นที่ใช้งานเฉพาะที่อยู่ภายในห้องประมาณ 900 ตารางเมตร คิดเป็นพื้นที่ใช้

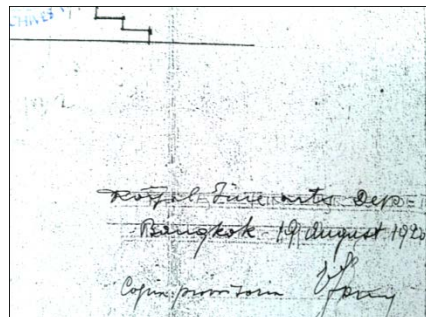
วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

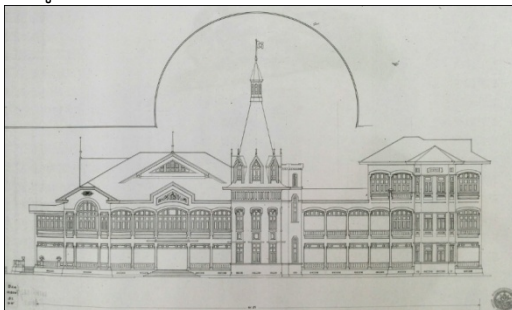
งานภายในห้องของแต่ละชั้น ประมาณ 450 ตารางเมตร จะสังเกตได้ว่า การที่มีพื้นที่ทางเดินระหว่างห้อง กว้างขวางทั้งสองชั้น ภายในอาคารพระที่นั่งพิมานจักรี นั้น สันนิษฐานว่าอาจเป็นเพราะใช้เพื่อการรับรองแขกผู้ เฝ้ารับเสด็จในกิจการต่าง ๆ ซึ่งอาจเข้าเฝ้าเป็นหมู่คณะ และ รวมทั้งข้าราชการที่ติดตามจำนวนมาก จำนวน แบบดั้งเดิมในกลุ่มพระที่นั่งหลังนี้ ตามรหัสเอกสาร ผ กสก 1.6.2/1 ถึง 1.6.2/19 มีจำนวน 107 แผ่น ระบุ วันที่ในแบบอยู่ในช่วงปลายปี ค.ศ. 1919 ถึง ปลายปี ค.ศ. 1924 (หรือ พ.ศ. 2462 ถึง พ.ศ. 2467) จะเห็นว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จ ย้ายมาประทับยังหมู่พระที่นั่งในพระราชวังพญาไทใน วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2464 แล้วนั้น ยังมีงานตกแต่ง และงานเพิ่ม เช่น อาคารห้องบิลเลียด ที่ในแบบระบุ วันที่ 31 JANUARY 1924 (หรือ พ.ศ. 2467) และแบบ พัดชัก แบบผ้าเตาดตามห้องต่าง ๆ ลงวันที่ในแบบ ช่วง APRIL-OCT. 1924 (หรือ พ.ศ. 2467) เป็นต้น เอกสารกลุ่มรหัสชุดนี้มีแบบพระที่นั่งเทวราชสภารมย์ รวมอยู่ด้วย 4 แห่ง และแบบเรือนข้าหลวง เรือน มหาตมเล็กหลวง เรือนจอดรถ เรือนชาวที่ ฯลฯ รวมแล้ว อีกจำนวน 31 แผ่น เมื่อแยกแบบที่อยู่คนละกลุ่ม ออกไป แบบในชุดพระที่นั่งพิมานจักรี จะมีจำนวน 72 แผ่น ที่ตรวจสอบสันนิษฐานว่ายังมีอีกมาก แต่อาจยัง มิได้บูรณะแบบเหล่านั้น

ภาพที่ 5 รูปตัดแนวทิศเหนือ-ทิศใต้ พระที่นั่งพิมานจักรี
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ผ กสก 1.6.2/1
ในแบบระบุปี ค.ศ. 1920 (หรือ พ.ศ. 2463)

ภาพที่ 6 ขยายจากภาพที่ 1 ROYAL FINE ARTS DEP.
BANGKOK 19 AUGUST 1920, Emilio Forno.
ที่มา : ดัดแปลงขยายมุมขวาล่างจากภาพที่ 5

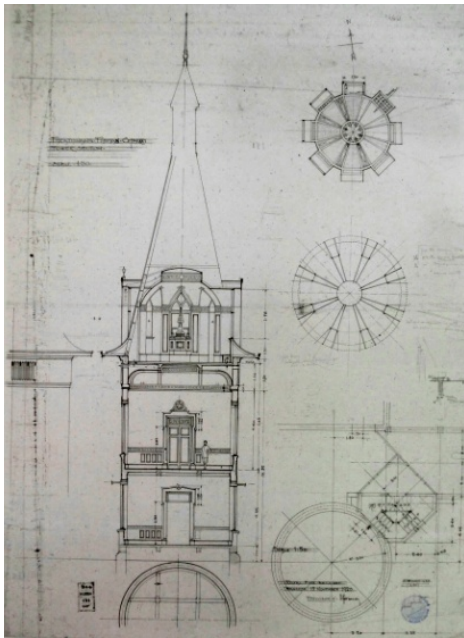

ภาพที่ 4 แบบรูปด้านทิศใต้พระที่นั่งพิมานจักรี (ด้านซ้าย)
และ พระที่นั่งไวกูณฐเทพยสถาน (ด้านขวา)
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ผ กสก 1.6.5/5

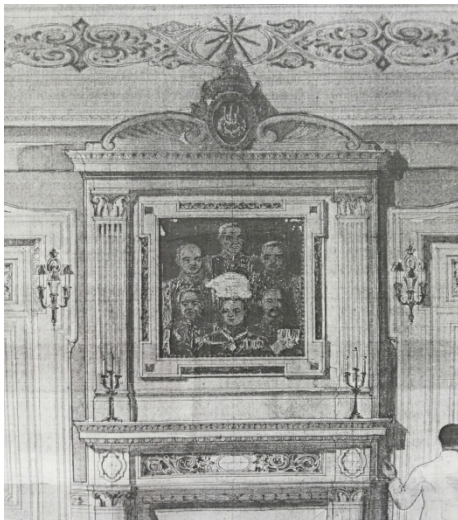

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

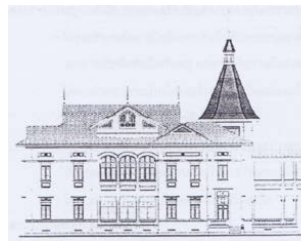

ภาพที่ 7 แบบขยาย แปลน รูปตัด หอสูง พระที่นั่งพิมานจักรี
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ผ กสก 1.6.2/3

ภาพที่ 8 แบบขยายภายในห้องพิพิธภัณฑสถานส่วน พระที่นั่ง
พิมานจักรี
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ผ กสก 1.6.2/18

3. พระที่นั่งศรีสุทธนิวาส มีขนาดการใช้พื้นที่วัดได้ 851 ตารางเมตร ห้องในชั้นที่ 2 ด้านทิศตะวันตก ชิดบันไดรองด้านใน ปัจจุบันมีประตูลูกกรงเหล็ก และประตูเหล็กบานทึบปิดทับอีกทีใช้เป็นห้องเซฟ สันนิษฐานว่ามาต่อเติมในขณะก่อสร้าง หรือเมื่อไรไม่ทราบได้ เพราะในแบบดั้งเดิมพื้นที่ส่วนนี้เขียนไว้เป็น ระเบียงรูปแบบตรงกับแปลนชั้นล่าง แบบในชุดนี้อยู่ในรหัสเอกสาร ผ กสก 1.6.3/1 ถึง 1.6.3/5 จำนวน 26 แผ่น ในจำนวนนี้เป็นแบบพระที่นั่งศรีสุทธนิวาส เพียง 9 แผ่น แสดงการบูรณ ลวดลายผนังและฝ้าเพดาน แบบอื่น ๆ นอกนั้นสันนิษฐานว่าเป็นแบบพระที่นั่งภาณุมาศ (ปัจจุบันได้รื้อไปแล้ว)

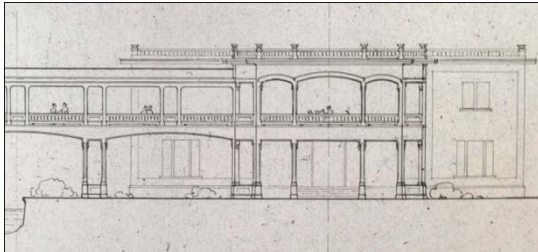
ภาพที่ 9 แบบรูปด้านทิศใต้ พระที่นั่งศรีสุทธนิวาส
ที่มา : มุลินธิอนุรักษพระราชวังพญาไท
ภาพที่ 10 ภาพถ่ายด้านทิศใต้พระที่นั่งศรีสุทธนิวาส
2 ตุลาคม พ.ศ. 2557

4. พระที่นั่งอุดมวนารักษ์ มีการใช้พื้นที่รวมกันทั้งสองชั้นพร้อมทางเดินเชื่อมไปยังพระที่นั่งไวกุณฐเทพยสถาน รวมประมาณ 1,494.50 ตารางเมตร ชั้นล่างมีการใช้พื้นที่จำนวน 673.5 ตารางเมตร ชั้นล่างมีจำนวน 821.0 ตารางเมตร ที่จำนวนพื้นที่ชั้นบนมีขนาดพื้นที่มากกว่าเพราะรวมพื้นที่ถนนทางเชื่อมไปยังพระที่นั่งไวกุณฐเทพยสถานด้วยแล้ว ปัจจุบันทางราชการทหารยังใช้พื้นที่ในส่วนนี้ทั้งอาคารเป็นที่ทำการของทางกองทัพบก จึงไม่สะดวกให้ผู้วิจัยเข้าสำรวจสถานที่จริง

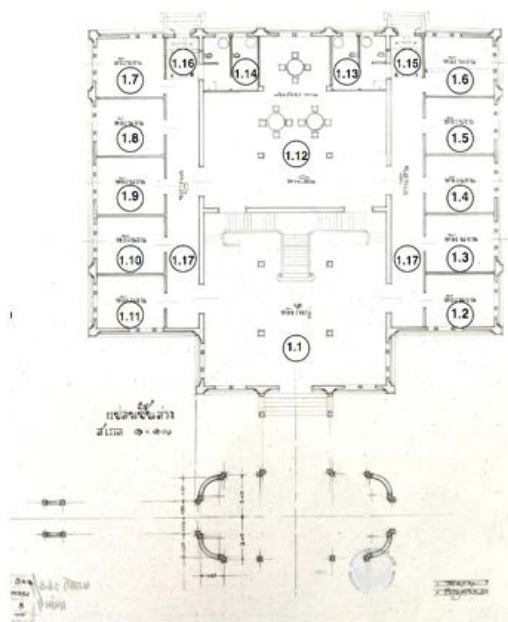

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

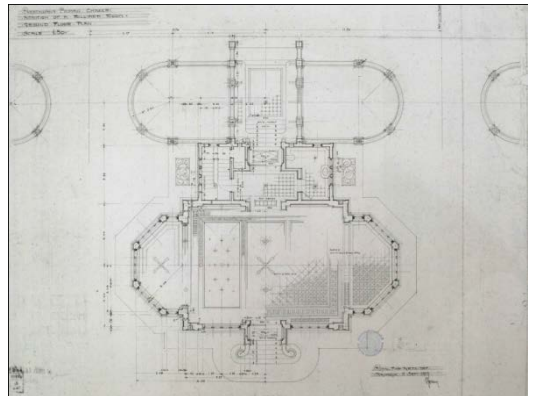
ภาพที่ 11 แบบรูปด้านทิศใต้ พระที่นั่งอุดมวนาภรณ์
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ 1.6.5/2

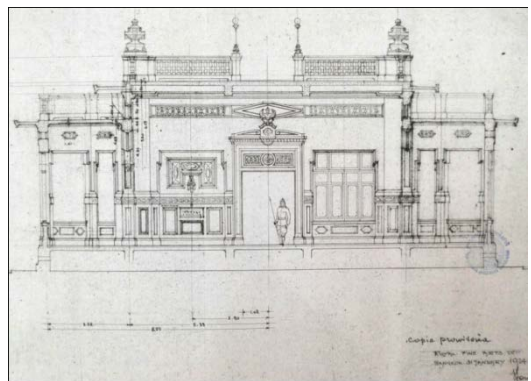
ภาพที่ 12 แล่นชั้นที่ 1 พระที่นั่งอุดมวนาภรณ์ (อยู่ด้านขวา
ของพระที่นั่งไวกูณฐเทพยสถาน)
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ 1.6.5/2

5. ห้องบิลเลียด (หรือห้องรับรอง) แบบ
ดั้งเดิมที่พบมีความละเอียดและสมบูรณ์มากอยู่ในแฟ้ม
รหัสเอกสาร ผ. กสก 1.6.2/15 ซึ่งเป็นรหัสเอกสารใน
หมวดพระที่นั่งพิมานจักรี ชุดนี้มีจำนวน 3 แผ่น

เขียนด้วยปากกาหมึกดำบนกระดาษไข วัดขนาดพื้นที่
ได้โดยประมาณ 164.50 ตารางเมตร ปัจจุบันใช้งาน
เป็นร้านกาแฟชื่อ “นรสิงห์”

ภาพที่ 13 แล่นพื้นชั้นที่ 1 ห้องบิลเลียด (หรือห้องรับรอง)
ชั้นบนเป็นดาดฟ้า
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ผ. กสก 1.6.5/2

ภาพที่ 14 รูปตัดห้องบิลเลียด
(ชื่อห้องตามที่ระบุในแบบดั้งเดิม)
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ผ. กสก 1.6.2/14

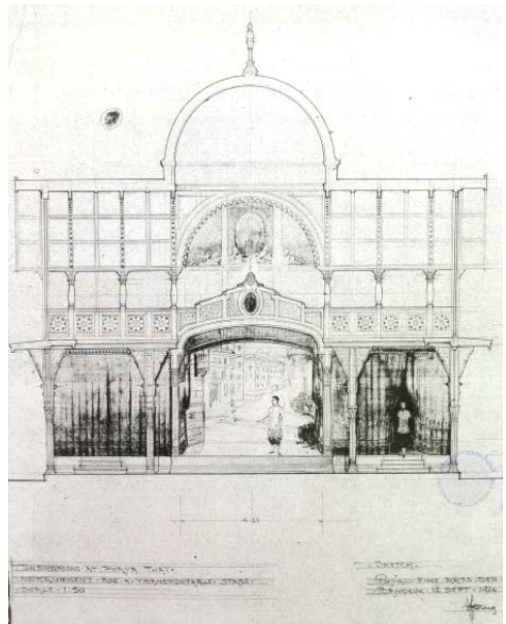
เมื่อรวมพื้นที่หมู่พระที่นั่งทั้ง 4 ที่มีทางเชื่อมถึง
กัน และรวมพื้นที่ห้องบิลเลียด (หรือห้องรับรอง) ซึ่ง
จัดเป็นองค์ประกอบของหมู่พระที่นั่งแล้ว นับพื้นที่ใช้
สอยรวมกันได้ประมาณ 6,205.60 ตารางเมตร

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

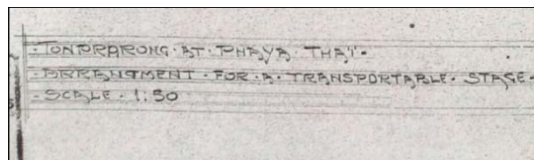
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

6. พระที่นั่งเทวราชสภารมย์ สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2456 (หรือ รวมปี ค.ศ. 1913) ก่อนการเริ่มงานก่อสร้างหมู่พระที่นั่งอื่น ในพระราชวังพญาไท จะเห็นได้จากวัน เดือน ปี ที่ระบุในแบบส่วนหนึ่งเริ่มราวปี ค.ศ. 1919 ห่างกันราว 6 ปี จากการค้นคว้าไม่พบแบบดั้งเดิมของพระที่นั่งหลังนี้ ได้พบเพียงแบบแก้ไขปรับปรุงซุ้มเวที และโคมไฟบนหลังคาโดม ที่ดำเนินการโดยกลุ่มผู้ออกแบบชุดเดียวกันกับพระที่นั่งอื่น ๆ คือ EMILIO FORNO ตามที่มีลายเซ็นกำกับไว้ในแบบและลงวันที่ 12 SEPT. 1924 (หรือปี พ.ศ. 2467) จากรหัสเอกสาร ผ กสท 1.6.4/1 และ 1.6.2/19 (รหัสเอกสาร 1.6.2/19 เป็นหมวดเอกสารแบบของพระที่นั่งพิมานจักรี การมีแบบพระที่นั่งเทวราชสภารมย์ไปปรากฏรวมอยู่ด้วยนั้นไม่ทราบสาเหตุ จะทำให้การค้นคว้าครั้งต่อไปเข้าถึงข้อมูลได้ยาก) จากแบบชุดนี้ จะเห็นว่าช่วงการปรับปรุงพระที่นั่งเทวราชสภารมย์ นั้น มีขึ้นหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มาประทับที่หมู่พระที่นั่งแล้ว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงวัดขนาดการใช้พื้นที่จากแบบปรับปรุง และตรวจสอบกับสถานที่จริงอีกครั้งหนึ่ง พบว่า ขนาดทั้งภายในและภายนอกอาคารรวมกันได้ 687.5 ตารางเมตร เป็นพื้นที่ภายในอาคารประมาณ 380.20 ตารางเมตร พื้นที่โถงและระเบียงภายนอกอาคารจำนวน 307.50 ตารางเมตร

ภาพที่ 15 รูปตัดภายในพระที่นั่งเทวราชสภารมย์ (ปรับปรุงของเดิม)

ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ผ กสท 1.6.2/19

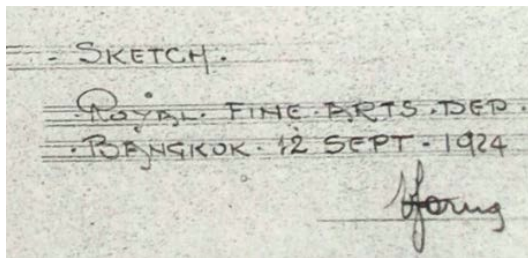
ภาพที่ 16 ข้อความมุมซ้ายล่าง ของภาพที่ 15
“TONPRARONG AT PHAYA THAI”
ARRANGMENT FOR A TRANSPORTABLE
STAGE SCALE 1 : 50

ที่มา : ขยายมุมซ้ายล่างจากภาพที่ 15

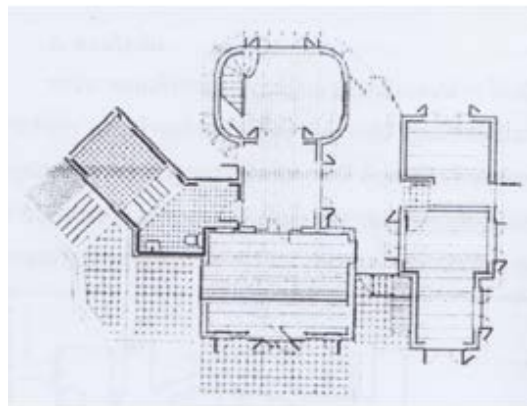

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

ภาพที่ 17 ข้อความมุมขวาล่าง ของภาพที่ 15
SKETCH. ROYAL FINE ARTS DEP.
BANGKOK 12 SEPT. 1924
EFORNO (EMILIO FORNO –
สถาปนิกชาวอิตาลี)
ที่มา : ขยายมุมขวาล่างจากภาพที่ 15

ภาพที่ 18 - 19 แบบแปลนและรูปด้าน พระตำหนักเมขลารูจี
ที่มา : มุลนิธิอนุรักษ์พระราชวังพญาไท

7. พระตำหนักเมขลารูจี การค้นคว้าที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ยังไม่พบแบบดั้งเดิม ผู้วิจัยจึงได้นำแบบที่เขียนขึ้นในช่วงการบูรณะ จากมูลนิธิอนุรักษ์พระราชวังพญาไท ในช่วงปี พ.ศ. 2548 โดยบริษัทที่ปรึกษาด้านงานอนุรักษ์โบราณสถาน และวัดขนาดพื้นที่โดยประมาณได้ดังนี้ ชั้นล่างพื้นที่รวม 192.0 ตารางเมตร แบ่งเป็นพื้นที่ภายในอาคาร 127.0 ตารางเมตร และพื้นที่ภายนอกอาคาร 68.0 ตารางเมตร ส่วนพื้นที่ชั้นบนมีพื้นที่รวม 45.0 ตารางเมตร แบ่งเป็นพื้นที่ภายในอาคาร 24.0 ตารางเมตร และพื้นที่ภายนอกอาคาร 21.0 ตารางเมตร รวมพื้นที่เฉพาะภายในอาคารทั้งสองชั้นได้ 151.0 ตารางเมตร

จากภาพแบบแปลนแผนผัง อาคารพระที่นั่งพระตำหนัก ที่แสดงในบทความวิจัยครั้งนี้เป็นเพียงบางส่วนเท่านั้น ยังมีพื้นที่ค้นพบและได้บันทึกไว้ในรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ตามขอบเขตที่กำหนดไว้ อีกมาก และยังมีแบบดั้งเดิมอีกจำนวนมากที่ควรได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยให้ต่อเนื่อง เช่น แบบพัดชัก หลาย ๆ รูปแบบ แบบภาพร่างฝาผนังและฝาเพดาน บัวเชิงผนัง การออกแบบจัดลายพื้น และแบบแปลนแผนผังอื่น ๆ ที่เก็บรวบรวมอยู่ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติที่ยังไม่พบว่ามีผู้ใดเคยค้นคว้าและนำมาเผยแพร่

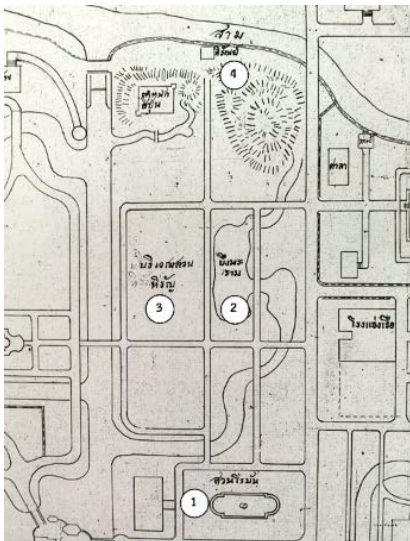
สำหรับ ขนาด และ การใช้พื้นที่สิ่งก่อสร้างแวดล้อมอื่น ได้แก่ สวนโรมัน ดุสิตธานีเมืองประชาธิปไตย บริเวณสวนทิว และศาลท้าวทริณวราสุร ได้พบเฉพาะ

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

แบบบางส่วนของสวนโรมันเท่านั้น เพื่อให้เห็นขอบเขตการใช้พื้นที่ของแต่ละส่วน ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากวรรณกรรม เขียนแบบตามแนวของผังบริเวณ (ในแบบดั้งเดิม) จากแฟ้มรหัสเอกสาร ผ กสก 1.6/1 พบว่าขนาดรูปร่างในแบบเทียบกับข้อมูลจากวรรณกรรมใกล้เคียงกัน ผลจากการวัดและคำนวณขนาดการใช้พื้นที่ พบว่า บริเวณสวนโรมัน มีขนาดประมาณ 1 ไร่เศษ ดุสิตธานีเมืองประชาธิปไตยมีขนาดพื้นที่ประมาณ 5 ไร่เศษ บริเวณสวนหิรัญ มีขนาดพื้นที่ประมาณ 5 ไร่เศษ และศาลท้าวหิรัญยนาสูร มีขนาดพื้นที่ 6 ตารางวาเศษ ดังระบุในตารางที่ 2

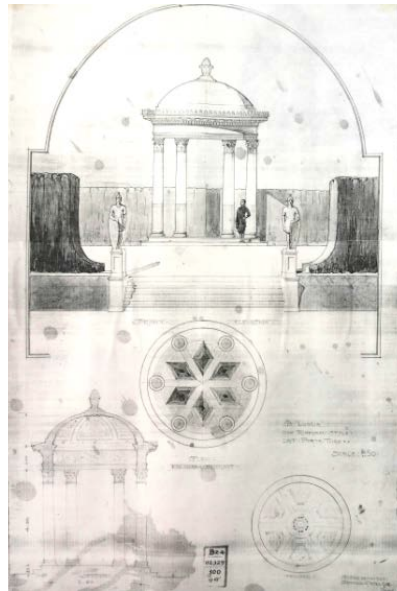

สัญลักษณ์

1. บริเวณสวนโรมัน
2. ดุสิตธานีเมืองประชาธิปไตย
3. บริเวณสวนหิรัญ
4. ศาลท้าวหิรัญยนาสูร

ภาพที่ 20 แบบผังบริเวณแสดงตำแหน่งที่ตั้งสิ่งก่อสร้างแวดล้อม

ที่มา : ดัดแปลงจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ผ กสก 1.6/1

ภาพที่ 21 แบบโดม และแบบผ้าเพดาน สวนโรมัน

ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ผ กสก 1.6/23

ตารางที่ 2 ขนาดการใช้ที่ดิน สิ่งก่อสร้างแวดล้อม และ เขตประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน

ที่	รายการ	จำนวน	หน่วย
1	พื้นที่สวนโรมัน	1.0	ไร่เศษ
2	พื้นที่เมืองดุสิตธานี	5.0	ไร่เศษ
3	บริเวณสวนหิรัญ	5.0	ไร่เศษ
4	พื้นที่ศาลท้าวหิรัญยนาสูร	0-6-0	ตารางวาเศษ
รวม พื้นที่เขตโบราณสถาน		20.0	ไร่เศษ

หมายเหตุ : ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และถ่ายทอดแนวขอบเขตโบราณสถานตามเอกสารแนบ ท้ายประกาศขึ้นทะเบียน โดยกรมศิลปากร ลงในแบบผังบริเวณชุดดั้งเดิมนั้นและวัดระยะ ตามมาตราส่วนที่ระบุในแบบ คือ 1 : 1,000

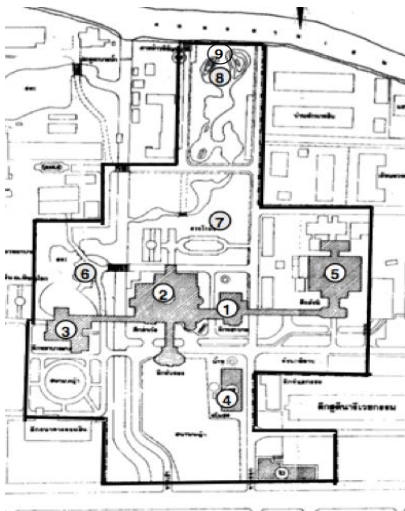

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

การคำนวณหาขนาดพื้นที่ดิน ตามเอกสารแนบท้าย ที่กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียน เป็นเขตโบราณสถานนั้น วัดได้ประมาณ 20 ไร่เศษ โดยเทียบเคียงแนวเขตตามประกาศฯ กับแบบดั้งเดิม แล้ววัดระยะ ตามมาตราส่วนที่ระบุไว้ในแบบดั้งเดิม คือ 1 : 1,000

จากการค้นคว้าด้านวรรณกรรม การสืบค้นแบบดั้งเดิม ในจำนวน 160 แผ่น จากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ และการสำรวจพื้นที่จริง ช่วยให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จได้ตรงตามวัตถุประสงค์

สัญลักษณ์

1. พระที่นั่งไวกูณฐเทพยสถาน
2. พระที่นั่งพิมานจักรี
3. พระที่นั่งศรีสุทธนิวาส
4. พระที่นั่งเทวราชสภารมย์
5. พระที่นั่งอุดมวนาภรณ์
6. พระตำหนักเมฆาสุริย
7. สวนโรมัน
8. คูลิตถานเมืองประชาธิปไตย และบริเวณสวนทิว
9. ศาลท้าวหินยวนาสูร

ภาพที่ 22 ดัดแปลงจากแผนผังแนบท้ายประกาศกรมศิลปากร เรื่องขึ้นทะเบียนโบราณสถาน พ.ศ. 2522

ที่มา : ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 96 ตอนที่ 15
ลงวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2522

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ และได้ค้นพบดังนี้

1. การค้นพบตามวัตถุประสงค์ข้อที่ผู้วิจัยได้ 1 ที่นำมาเป็นฐานข้อมูลในการสำรวจ ติดตามค้นแบบดั้งเดิม การใช้พื้นที่เกือบทั้งหมดและได้ทำเป็นทะเบียนรหัสเอกสารพร้อมคำบรรยายประกอบ ตรงตามต้นฉบับที่ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เพื่อนำมาใช้เป็นฐานข้อมูลประกอบการพิจารณาร่วมกับข้อมูลจากวรรณกรรม และข้อมูลอาคารสิ่งปลูกสร้างที่ปรากฏในปัจจุบัน เพื่อสอบทานว่าในครั้งเริ่มต้นมีการใช้พื้นที่แบบใด

2. จากข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ข้อที่2 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ แยกแยะ และคำนวณขนาดการใช้พื้นที่โดยการวัดตามมาตราส่วนที่ระบุในแบบดั้งเดิม ใช้ระบบเมตริก ในข้อนี้พบว่าค่ากล่าวในวรรณกรรมของผู้ที่อยู่ในวิชาชีพหลายท่าน เป็นความจริงที่ว่า การจะหาถ้อยคำหรือคำบรรยายใดๆ เพื่อสื่อสารในงานสถาปัตยกรรม หรืองานช่างสาขาต่างๆ นั้น ยังไม่พบว่ามีเครื่องมือใดใช้สื่อสารได้ดีและตรงตามวัตถุประสงค์ของผู้สร้างสรรค์งานออกแบบนั้นๆ ได้ดี เท่ากับการเขียนแบบ (หมายถึง แบบแปลน แผนผังที่ใช้ปฏิบัติกันเป็นมาตรฐานในวิชาชีพสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิมส่วนใหญ่ที่พบ และแบบบางส่วนที่ได้รับการเขียนขึ้นในช่วงการบูรณะ จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผลการวิจัยครั้งนี้

3. จากข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ข้อที่3 เมื่อลงสำรวจพื้นที่จริง และสัมภาษณ์ผู้แทนมูลนิธิอนุรักษ์พระราชวังพญาไท ได้รับทราบว่าเป็นปัญหาหลักเป็นเรื่องการจัดหาทุนสนับสนุนโครงการอนุรักษ์พระราชวังพญาไท เพื่อให้เป็นพิพิธภัณฑ์เชิงประวัติศาสตร์ ศิลปะ

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

และวัฒนธรรม ที่แสดงถึงพระปรีชาสามารถของ พระมหากษัตริย์ไทย ส่วนปัญหาด้านกายภาพ คือ ใน แนวเขตพื้นที่โบราณสถานแห่งนี้เป็นพื้นที่เปิดโล่ง ปัญหาของหายจึงเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ทั้งยังเป็นทางเดิน ผ่านทางเชื่อมอาคารและรถยนต์วิ่งผ่านด้านหน้า ด้านข้าง และด้านหลังอาคาร โดยบุคคลทั่วไปและ บุคลากรทางการแพทย์ เป็นปัญหาที่ทำให้จัดการดูแล การใช้พื้นที่ให้เหมาะสมได้ยาก

งานวิจัยครั้งนี้ได้ค้นพบข้อมูลในแบบดั้งเดิม จำนวนมากที่ควรแก่การนำไปศึกษาและเผยแพร่แก่ สาธารณชนอีกหลายเรื่อง ส่วนผลการวิจัยโดยตรงจะ เป็นฐานข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรผู้ดูแล คือ มูลนิธิอนุรักษ์พระราชวังพญาไท เพื่อจัดการพื้นที่ พิพิธภัณฑสถานได้อย่างสมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ของ ไทย เพราะได้ระบุลักษณะการใช้พื้นที่ในทุกส่วนเป็น ลำดับไว้ตรงตามหลักฐานที่ค้นพบ ในหอจดหมายเหตุ แห่งชาติ

อภิปรายผลการวิจัย

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับงานวิจัยครั้งนี้

1. ข้อมูลจากงานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องได้แก่ วารสาร หนังสือ ตำรา และเอกสารสำคัญ โดยเฉพาะ เอกสารจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ เป็น ประโยชน์อย่างมากที่ช่วยนำทางให้เกิดการค้นหา หลักฐานต่างๆ เพิ่มเติมเพื่อนำไปวิเคราะห์และ ประมวลผลร่วมกับข้อมูลที่ได้มาจากส่วนอื่นๆ

2. การศึกษาข้อมูลจากแบบดั้งเดิม ช่วยให้ ทราบถึงการใช้พื้นที่ในอดีต เมื่อครั้งเป็นพระราชฐาน โดยที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมี ส่วนร่วมในการออกแบบวางผัง ทำให้เข้าใจพระราช ประสงค์ของพระองค์ท่านมากยิ่งขึ้น การค้นคว้าพบว่า

แบบที่สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติได้เก็บรวบรวมไว้ มีความชัดเจนและมากเพียงพอต่อการดำเนินงานวิจัย ให้เสร็จสมบูรณ์ได้ แต่การจัดเก็บเอกสารแบบยังไม่ ถูกต้องตามหลักวิชาสถาปัตยกรรม จึงยังไม่สะดวกต่อ การเข้าถึงหรือเผยแพร่เพื่อนำไปใช้ประโยชน์

3. การสำรวจข้อมูลจากสถานที่จริง พบว่ามี บางส่วนที่เปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ และถูกดัดแปลง แนวผนังห้องเพื่อนำพื้นที่ไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ ซึ่ง ต่างไปจากแบบดั้งเดิม รวมทั้งเมื่อกรมศิลปากรได้เริ่ม การบูรณะเพิ่มเติมในปีงบประมาณ พ.ศ.2558 งานอยู่ ระหว่างซ่อมแซมปรับปรุงจึงเป็นข้อจำกัดอย่างหนึ่งในการ ลงสำรวจพื้นที่จริง อย่างไรก็ตาม การสัมภาษณ์ ผู้เกี่ยวข้อง ได้รับทราบถึงวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์ พระราชวังพญาไท เพื่อให้เป็นพิพิธภัณฑสถานเชิง ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรม ที่แสดงถึงพระ ปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์ไทย ดังนั้น ฐานข้อมูลจากงานวิจัยจึงมีความสอดคล้อง และจะเป็น ประโยชน์กับองค์กรผู้ดูแล คือมูลนิธิอนุรักษ์พระราชวัง พญาไทต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะด้านการนำไปใช้ประโยชน์

1.1 ผลงานวิจัยครั้งนี้ สามารถนำไปใช้เป็น ข้อมูลเพื่อการจัดทำแผนแม่บทในด้านการอนุรักษ์และ พัฒนา พระราชวัง พญาไท ซึ่งเป็นมรดกทาง ประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติได้ต่อไป

1.2 งานวิจัยนี้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนใน หลักสูตรวิชาสถาปัตยกรรม คณะเทคโนโลยี อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา หลังจาก ได้เข้าชมและทำกิจกรรมร่วมกันในช่วงการเรียน การสอนแล้ว หวังว่านักศึกษาที่จบออกไปจะเห็น

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

ความสำคัญของแบบ (ภาษาแบบ) และการจัดระเบียบ
เก็บแบบ ซึ่งเป็นมรดกทางเอกสารที่สะท้อนมรดกทาง
วัฒนธรรม ผ่านงานสถาปัตยกรรมด้วยความเข้าใจ
ช่วยกันอนุรักษ์และบำรุงรักษา อย่างถูกวิธีต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไปควรเป็นการวิจัยเชิงบูรณา
การที่ประกอบด้วยคณะผู้วิจัยที่เป็นสหสาขาวิชาการ
ซึ่งมีความรู้ในสาขาต่างๆ ทำงานร่วมกัน เพื่อให้ได้รับ
ผลงานวิจัยในหลากหลายมิติ ดังนี้

2.1 ควรสำรวจจัด จัดทำแบบสถาปัตยกรรม
และแบบวิศวกรรมทุกระบบ

2.2 ควรศึกษาความเป็นไปได้ เรื่องการจัดตั้ง
องค์กรที่ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณอย่าง
ต่อเนื่องจากภาครัฐ เพื่อบริหารและดูแลงาน
พระราชวังพญาไท

2.3 ควรศึกษาความเป็นไปได้ในการขยาย
เขตโบราณสถานและจัดผังบริเวณทางสัญจรทั้งคนและ
รถขึ้นใหม่เพื่อไม่ให้พระราชวังพญาไทเป็นทางผ่านของ
กิจกรรมทางการแพทย์

2.4 ควรจัดทำแผนแม่บทยุทธศาสตร์เพื่อการ
อนุรักษ์และพัฒนา ให้เป็นพิพิธภัณฑ์เชิงประวัติศาสตร์
ศิลปะและวัฒนธรรม ที่แสดงถึงพระปรีชาสามารถของ
พระมหากษัตริย์ไทยอย่างสมพระเกียรติ เพื่อประโยชน์
ในการเรียนรู้ของประชาชนในชาติ และเป็นการ
เผยแพร่สู่นานาชาติถึงความมีราก มีแก่น ซึ่งแสดง
ถึงความเป็นชาติไทย

2.5 ควรจัดทำฐานข้อมูลทะเบียนแบบ
เพิ่มเติมในครั้งที่ดำเนินการอนุรักษ์ราวปี พ.ศ.2540
จนถึงปัจจุบัน และศึกษาว่าได้ถูกรวบรวมต้นฉบับไว้
อย่างถูกวิธีและเป็นระบบหรือไม่

เอกสารอ้างอิง

ชมรมคนรักวัง (2553) .**พระราชวังพญาไทวันวาน**

และวันนี้ กรุงเทพมหานคร : จี .เทรตติ้งเอ็ม.เอส.

ราชกิจจานุเบกษา 6.ลว 15ตอนที่ 96เล่มที่ (2522)

กุมภาพันธ์

วรชาติ มีชูบท **"พระราชวังพญาไท"** (2545) สมเด็จพระ

พระมหาธีรราชเจ้า กรุงเทพฯ .: สโตร์สครีเอทีฟ

เฮาส์ จำกัด .

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ 5.ร .นเรื่อง " .45/4 42.

"จัดซื้อที่ดินคลองตำบลพญาไท

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ 5.ร .ยธ เรื่อง" .32/1 .8

ก่อสร้างและเพาะปลูกต่างๆในบริเวณพญาไท

9) เมษายน "(129 เมษายน 29 – 128

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2436) ผ กสก 1.6/1 **แผนที่**

วังพญาไท สองฟากถนนราชวิถี จำนวนแผ่น5

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ 23/1.6 ผ กสก (1922) **แบบ**

แปลนสวนโรมัน และเพดานโดม จำนวนแผ่น3

Barker, E.(1999) Contemporary Cultures of

Display. Italy : Yale University Press in

Association with The Open University.

Buranasomphob, Nudanaei.,Major. (2003)

Phyathai